

ПРАВОУТВОРЕННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ: КОМУНІКАТИВНО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ ВИМІР

Дідич Т.О., доктор юридичних наук, доцент, доцент кафедри теорії права та держави юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Summary. The development of law-formation is objectively predetermined and can be studied first of all in terms of the current state of law-formation. Such a study will give an opportunity to analyze law-formation from the perspective of its temporal aspects, which, on the one hand, predetermine its features in modern conditions, and on the other, determine the potential prospects for the development of the law-formation, allow to simulate the formation of law in the future, to isolate and justify possible ways its improvement. The study of the phenomenon of the law-formation as a phenomenon characterized by the current state of its development, reflects the specificity of the origin of law, on the one hand, within the legal sphere of life of society as the identification of communicative-legal relations between its subjects, and on the other - within the political - legal organization of society, which accumulates in itself the institutional patterns of the law-formation within the limits of the corresponding forms of expression, implementation, protection, protection and guarantee. Therefore, it is important to further analyze the formation of the right to implement through the prism of its communicative-legal content and institutional identification within the state-organized Ukrainian society.

The analysis of scientific opinions on the problems of the current state of law-formation, including the law-formation in Ukraine, proves that they are predominantly scattered in character and are presented in the form of separate ideas reflecting the author's position of scientists. I consider it appropriate to describe the current state of law-formation in Ukraine by analyzing and generalizing its advantages and disadvantages. Such an analysis and synthesis will be carried out in accordance with the constituents of the current state of the law-formation in Ukraine, which combine the aspects of the communicative and legal conditionality of the law-formation and its institutional identification. It is expedient to distinguish between such components:

- the current state of the objective conditionality of the law-formation in Ukraine, that is, the real mode, the situation characterizing the conformity of the formation of the right to objective economic, socio-political, moral and other social needs in the legal regulation of social relations;
- the current state of legal and technical formalization (consolidation) of law in Ukraine, that is, the existing regime, the situation characterizing the conformity of the formation of the right to legal and technical rules, techniques, methods and means of granting the right of a formally determined, legally fixed character;
- the current state of socialization of law in Ukraine, that is, the existing regime, situation, characterizing the prevalence of legal rules on the behavior of subjects of law, the occurrence of possible, desirable or necessary legal consequences in the life of society.

Актуальність теми. Актуальність наукового пізнання закономірностей сучасного стану розвитку правоутворення підтверджується особливостями самого явища «утворення права», що є складовим елементом правової реальності, залежить від розвитку суспільства і впливає на нього, а отже, розвивається під впливом різноманітних факторів суспільного життя, набуваючи нових характеристик. Розвиток правоутворення є об'єктивно зумовленим і може бути досліджений насамперед з точки зору сучасного стану утворення права. Таке дослідження дасть можливість проаналізувати правоутворення під кутом зору його темпоральних аспектів, що, з одного боку, зумовлюють його особливості в сучасних умовах, а з іншого – визначають потенційні перспективи розвитку утворення права, дають змогу змоделювати утворення права в майбутньому, виокремити і обґрунтувати можливі шляхи його удосконалення. Дослідження феномену утворення права як явища, що характеризується сучасним станом свого розвитку, відображає специфіку походження права, з одного боку, в межах правової сфери життєдіяльності соціуму як виявлення комунікативно-правових зв'язків між його суб'єктами, а з іншого – в межах політико-правової організації соціуму, що акумулює в собі інституційні закономірності утворення права в межах відповідних форм вираження, реалізації, охорони, захисту та гарантування. Тому важливо подальший аналіз утворення права здійснити крізь призму його комунікативно-правового змісту та інституційного виявлення в межах державно організованого українського суспільства. Зазначеним обмежується вивчення проблем і

перспектив розвитку утворення права як явища, що функціонує в межах конкретного державно-організованого суспільства.

Мета та завдання. Отже, в межах цієї наукової роботи важливо проаналізувати та узагальнити існуючі особливості утворення права в сучасній Україні, що характеризуватимуть сучасний етап його розвитку. Для досягнення окресленої мети слід виокремити та виконати такі завдання: здійснити аналіз та узагальнити наявні в юридичній науці наукові погляди вчених щодо проблематики сучасного стану утворення права. Такий аналіз і узагальнення мають стосуватись як загального стану розвитку утворення права незалежно від його належності до конкретного державно організованого суспільства, так і особливостей сучасного стану правоутворення в Україні; акцентувати увагу на перевагах комунікативно-інституційного методологічного підходу для виявлення та аналізу сучасного стану розвитку утворення права в Україні.

Основна частина. Наголосимо, що в сучасній юридичній науці досліджувана проблема аналізується досить неоднозначно, що пояснюється значною дискусійністю категоріального розуміння правоутворення; суттєвою активізацією утворення права, що відбувається під впливом потреб сучасного стану суспільних відносин; невизначеністю перспектив утворення права, що зумовлено відсутністю єдиного доктринального концептуального тлумачення утворення права. Аналіз наукових поглядів засвідчує, що більшість учених до характеристики сучасного стану утворення права підходять з точки зору його залежності від розвитку суспільства. Тому сучасний стан правоутворення пов'язується з особливостями розбудови суспільства, що характеризується як перевагами, так і відповідними недоліками процесу утворення права. На думку Е. В. Богмацери, утворення права є таким, що відповідає об'єктивно сформованим суспільним відносинам. Суспільство – явище динамічне, яке постійно змінюється, змінюються й реалії та умови суспільного життя, в яких повинна діяти правова норма, а це і призводить до об'єктивної необхідності зміни, доповнення або скасування норм права, тобто відбувається сам процес утворення права [1, с. 3-4]. Зазначене дозволяє зробити висновок про змінність саме комунікативних зв'язків між суб'єктами соціуму, що зумовлюють і в подальшому становлять зміст змін усередині самого суспільства, відповідно, визначають зміни і в утворенні права. Тому і відповідь на питання про стан, проблеми і перспективи утворення права слід вивчати крізь призму змін комунікативно-інституційного характеру. Деякі вітчизняні вчені розкривають особливості сучасного правоутворення з точки зору його інструментального призначення та ефективності функціонування. У результаті сучасний стан розвитку утворення права можна уявити як комплекс різних форм і способів виникнення і буття права, його упорядкування і розвитку, а також як результативність їх функціонування, стан упорядкованості права та його дієвості. Зі свого боку Л. М. Шестопалова так само характеризує сучасний стан утворення права крізь призму поєднання соціального і формально юридичного в утворенні права, вказуючи на те, що зазначені аспекти не лише визначають виникнення і буття права, а й зумовлюють подальший розвиток права, його ефективність і дієвість [2, с. 105-106], отже, і дослідження теоретико-правових і прикладних аспектів сучасного стану утворення права має охопити в собі, в тому числі, й питання перспектив його розвитку та ефективності.

Досить поширеними в юридичній науці є погляди вчених, які критично розкривають проблеми сучасного утворення права шляхом виокремлення та характеристики недоліків сучасного правоутворення. Переважно недоліки сучасного утворення права виокремлюються і аналізуються опосередковано, шляхом аналізу наявних проблем правового регулювання, недосконалої законодавчої бази, неефективності діяльності суб'єктів правотворчості, поганої організації діяльності та функціонування держави, органів державної влади, їх взаємодії із недержавними суб'єктами тощо. Недоліки сучасного правоутворення виявляються у непослідовності розвитку суспільних відносин, що призводить до непослідовності розвитку права, його застарілості або невиправдано випереджаючого характеру розвитку [3, с. 22-23; 4, с. 35-

37; 5, с. 44-45; 6, с. 7-8]; посиленні конфліктності інтересів у суспільстві, що значно ускладнює можливість винайдення ефективної моделі впливу права [7, с. 15-16], оскільки інтереси в суспільстві дедалі більше набувають різнопланового, подекуди суперечливого характеру [8, с. 100-103]; відсутності ефективних механізмів своєчасного та повного виявлення об'єктивної необхідності утворення права, що призводить до невідповідності утвореного права об'єктивним потребам розвитку суспільства [9, с. 321-323]; непрофесійності суб'єктів творення права, результатом чого є неякісне формальне закріплення норм права, що в подальшому призводить до високої змінюваності законодавчої бази [10, с. 4-5]; недоліках правозастосування, що нівелюють високу якість формалізованого права у зв'язку з його неналежним застосуванням, тим самим не повною мірою досягається позитивний ефект правоутворення [11, с. 12-13]; наявності значної кількості недоліків юридико-технічного характеру оформлення правотворчих актів [12, с. 289-290] тощо.

Водночас у юридичній науці обґрунтовано різноманітні ідеї вчених щодо недоліків утворення права, які мають авторський характер та відображають окремі аспекти утворення права, які деструктивно впливають на цей процес, несуть в собі потенційну загрозу якості права. Цікавими є висновки О. Ю. Калініна, який розкриває недоліки сучасного стану утворення права з точки зору його суб'єктивної зумовленості. Вчений наголошує, що криза утворення права виявляється у відповідних дефектах, таких як: помилки з боку законодавця в процесі правотворення. Залежно від причини виникнення їх можна класифікувати як помилки: змісту цінностей; оцінки можливостей; юридичної техніки; зловживання законодавцем владними повноваженнями [13, с. 18]. Окрім того, поглиблює кризу утворення права загальний стан правової свідомості в суспільстві, пов'язаний із відсутністю ціннісної єдності в основах утворення права, які є визначальною силою в процесах правотворення. У суспільстві панує конформістське ставлення до права, рівень правового нігілізму підвищений, що вкрай ускладнює адекватність процесів правоутворення, зводячи ці процеси до суб'єктивної волі політичної та (хоча й меншою мірою) економічної еліти [14, с. 23-24]. Е. В. Богмацера приходиться до висновку, що сучасний етап утворення права зумовлений існуючими трансформаціями матеріальних джерел правоутворення як багаторівневої системи факторів суспільного життя, що мають особливості свого вираження на конкретному етапі історичного розвитку держави та суспільства. Найбільш впливовими з них на сьогодні є соціальна солідарність, пошук якої дозволяє встановити особливості трансформації права, врахування різноманітних інтересів суб'єктів соціуму, а також подолання наявних конфліктів [1, с. 87].

Найбільш вдало та обґрунтовано до проблеми сучасного стану розвитку утворення права підходить А. А. Соколова. Незважаючи на те, що вчена розкриває особливості сучасного стану розвитку утворення права на прикладі Республіки Білорусь, проте більшість обґрунтованих положень характерні й для сучасного утворення права в Україні. Вчена характеризує стан розвитку утворення права з точки зору наявності «позитивних і негативних тенденцій» [15, с. 727]. Це дало можливість вченій не лише їх виокремити, а й надати їх характеристику. Серед позитивних тенденцій А. А. Соколова виокремила: високий ступінь розвитку кодифікаційної роботи, раціональне правове та організаційне забезпечення законодавчої і підзаконної діяльності. Водночас негативними тенденціями є: відсутність узгодженості в системі законодавства; порушення ієрархії нормативно-правових актів; недостатній рівень ефективності механізму їх забезпечення та реалізації; відсутність всестороннього прогнозування економічних, соціальних та інших наслідків прийняття нормативно-правових актів, недостатність соціологічного дослідження ефективності їх реалізації; недостатність наукового та соціологічного забезпечення законотворчої діяльності; низький рівень використання демократичних інститутів в утворенні права [15, с. 727].

Розвиток правоутворення – невід'ємна властивість утворення права як елементу правової системи та соціально зумовленого явища. Розвиток правової сфери життя

суспільства – це багаторівневий, різноплановий та багатоетапний процес, що відображає особливий стан правового життя суспільства, який відзначається якісними, комплексними, невідворотними і цілеспрямованими змінами властивостей правової системи та її окремих елементів (у тому числі й утворення права. – *Прим. авт.*) [16, с. 177]. Розвиток – це категорія, що характеризує зміни властивостей того або іншого явища, який притаманний системним явищам, забезпечуючи зміни як властивостей самих явищ, так і системних утворень в цілому [17, с. 521-523], тим самим сприяючи збагаченню, поліпшенню, оптимізації та удосконаленню відповідної сфери функціонування [18, с. 158]. За своїм значенням слово «розвиток» вживається для позначення конкретного процесу, за результатами якого відбувається зміна якісних властивостей явища, перехід від одного якісного стану до іншого [19, с. 1232]. Водночас смислове значення «розвитку» як категорії філософії, пов'язане із характеристикою невідворотних, закономірних змін матеріальних та ідеальних об'єктів, що призводить до появи нового якісного стану зазначених об'єктів. Він заснований на виникненні, трансформації або позбавленні об'єктів відповідних елементів, зв'язків між ними, що призводить до появи нових, зміни або позбавлення існуючих якісних характеристик об'єкта. Окрім того, оскільки розвиток – це категорія також і темпорального характеру, можна вести мову про наявність проміжних станів розвитку, що відображають особливості об'єкта на конкретний момент або проміжок часу його розвитку. Тому категорія «розвиток» органічно пов'язана із категорією «стан», що характеризується як обставини, умови, в яких хто-небудь чи що-небудь перебуває, існує; ситуація, яка зумовлена певними обставинами, умовами [19, с. 1383].

Отже, говорячи про стан розвитку досліджуваних явищ, в тому числі й правоутворення в Україні, матимемо на увазі, що стан розвитку відображає або результат розвитку, що виявляється у відповідних якісних особливостях об'єкта; або конкретний часовий проміжок чи момент розвитку об'єкта, що так само виявляється у його відповідних якісних особливостях. Стан розвитку процесу правоутворення зумовлений не лише об'єктивними закономірностями, але і суб'єктивними аспектами, пов'язаними із впливом на процес утворення права самих суб'єктів правоутворення. Можна зробити висновок, що «стан розвитку» щодо явища правоутворення характеризує утворення права як реальний феномен, який під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів набуває, змінює або позбавляється якісних особливостей, тим самим впливаючи на якісні особливості всієї системи явищ правової реальності. З точки зору методології наукового пізнання правоутворення, його здатність до розвитку визначає і наявність відповідних станів розвитку на конкретний часовий момент. Отже, сучасний стан розвитку правоутворення в Україні:

- по-перше, відображає коло, зміст і характер впливу умов і обставин життєдіяльності суспільства, його політико-правової організації на утворення права в Україні;
- по-друге, є самостійним аспектом пізнання утворення права, що відображає якісні особливості утворення права в Україні на сьогодні в частині набуття нових, зміни або втрати існуючих якісних особливостей;
- по-третє, визначає доцільність застосування конкретного методологічного підходу до аналізу та характеристики сучасного стану розвитку правоутворення в Україні, засновуючись на пізнавальному потенціалі відповідного методологічного підходу;
- по-четверте, потенційно зумовлює перспективи розвитку утворення права в Україні та закладає основи для вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо шляхів удосконалення утворення права в Україні.

Наукове дослідження проблем утворення права в сучасній Україні вимагає насамперед виокремлення провідного методологічного підходу для їх пізнання та визначення його функціональних переваг, що дає можливість встановити ключові закономірності сучасного стану утворення права в Україні, а також ті умови (фактори), які

деструктивно впливають на нього, сприяє визначенню перспектив пізнавального процесу в цілому. Виокремивши переваги комунікативно-інституційного методологічного підходу до вивчення утворення права як багатоаспектного явища, вважаю, що зазначений методологічний підхід зберігає свою пізнавальну актуальність під час дослідження проблем сучасного стану утворення права в Україні. Переваги комунікативно-інституційного підходу до пізнання сучасного стану правоутворення в Україні доводяться особливостями розбудови українського суспільства, що пов'язані з трансформаційними змінами в системі комунікативно-правових зв'язків між суб'єктами соціуму та ведуть до якісних змін в інституційних формах вираження життєдіяльності суспільства. Вітчизняне суспільство є, з одного боку, суб'єктом утворення права, а з іншого – окремою сферою життєдіяльності суспільства, де відбувається утворення права. Водночас воно характеризується багаторівневою структурою, відповідним рівнем організації взаємодії між його суб'єктами, багатоаспектністю життєдіяльності, складною системою напрямів функціонування. Зміни, які відбуваються у взаємодії суб'єктів суспільства в цілому, в тому числі й вітчизняного суспільства, зумовлені наявністю відповідних засобів забезпечення організації, які мають самоутворюючий характер, функціонально здатні забезпечити впорядкування поведінки суб'єктів, відображають природні властивості суспільного устрою. В контексті утворення права вказані властивості суспільства мають важливе значення, відображаючи закономірності зародження права, об'єктивну необхідність його подальшої зміни, вплив на свідомість суб'єктів творення права щодо виявлення засобів самоорганізації суспільства, їх акумулювання та надання їм властивостей права. Це пояснюється тим, що суспільство включає в себе не лише систему юридично рівноправних громадян та організацій, їх взаємні інтереси та механізм їх реалізації, а й елемент самоорганізації суспільства, що відбувається незалежно від держави [20, с. 17]. Відповідно, комунікативно-інституційний методологічний підхід у контексті вивчення закономірностей сучасного стану утворення права в Україні спроможний виявити і з'ясувати зміст аспекту самоорганізації відносин між суб'єктами вітчизняного суспільства, що потенційно здатні трансформуватись із системи самоутворених соціальних правил поведінки між суб'єктами в правові норми шляхом надання їм правових властивостей.

Окрім того, утворення права включає в себе не лише елемент «самоутворення», а й елемент свідомого створення норм права, які є реакцією уповноважених суб'єктів на потреби розвитку суспільства, забезпечення інтересів окремих соціальних груп. У такому разі переваги комунікативно-інституційного методологічного підходу до пізнання сучасного стану правоутворення в Україні виявляються не лише у його спроможності виявити закономірності свідомого створення норм права, їх відповідність потребам розвитку суспільства, забезпечення інтересів окремих соціальних груп, а й установити особливості поєднання в явищі утворення права елементів «самоутворення права» та «свідомого творення права». Це дасть можливість охарактеризувати сучасне правоутворення в Україні як явище, що поєднує в собі елементи стихійного набуття, зміни або втрати якісних особливостей утворенням права, а також елементи свідомої творчої діяльності суб'єктів щодо їх набуття, зміни або втрати таких якісних особливостей.

Сучасний стан утворення права в Україні – це насамперед реальні взаємовідносини між суб'єктами соціуму, які визначають фактори утворення права та виявляються у праві, правовому регулюванні. Отже, комунікативно-інституційний підхід потенційно спроможний розкрити передумови взаємодії людей, її зміст, що визначатиме об'єктивну необхідність виникнення або зміни правового регулювання відносин між суб'єктами громадянського суспільства, а також розкрити роль і значення людини в сфері правоутворення, де людина намагається реалізувати власні інтереси і потреби, не допустити їх порушення з боку інших суб'єктів громадянського суспільства.

Слід звернути увагу на те, що пізнавальні можливості комунікативно-інституційного методологічного підходу дозволяють розкрити особливості сучасного стану утворення права в Україні крізь призму таких пізнавальних моделей, як:

1) фактори утворення права → стан утворення права, в якому фактори утворення права мають соціально зумовлений характер, їх змістом є комунікативно-правові зв'язки між суб'єктами соціуму, а їх вплив на якісні характеристики утворення права виявляються у відповідних показниках якості процесу утворення права, стану реалізації функціонального призначення правоутворення, ефективності результату утворення права тощо. Факторами утворення права є умови та обставини життєдіяльності суспільства, його політико-правової організації, що визначають та впливають на утворення права, зумовлюючи якісні особливості зазначеного явища. Така модель заснована на виокремленні критеріїв оцінювання стану утворення права в Україні, що дозволяє встановити переваги або недоліки утворення права, змістом яких є набуття нових, зміна або позбавлення існуючих якісних особливостей досліджуваного явища;

2) стан утворення права → тенденції розвитку утворення права, змістом яких є виявлення та аналіз меж, змісту та характеру впливу умов і обставин життєдіяльності суспільства, його політико-правової організації на утворення права в Україні крізь призму їх ролі та значення для утворення права, а також перспектив їх впливу на утворення права в майбутньому. Це дає можливість спрогнозувати тенденції розвитку утворення права шляхом вироблення критеріїв їх оцінювання на предмет переваг або загроз, що спричиняє утворення права в майбутньому;

3) стан утворення права → вдосконалення утворення права, що дає можливість на основі виокремлених і проаналізованих переваг та недоліків сучасного стану утворення права виробити і обґрунтувати сукупність шляхів удосконалення утворення права, заснованих на засадах збереження і посилення наявних переваг утворення права та подолання і недопущення в подальшому виникнення недоліків утворення права.

Висновки. Проведений аналіз наукових поглядів на проблематику сучасного стану утворення права, в тому числі й утворення права в Україні, доводить, що вони мають переважно розпорошений характер та подані у вигляді окремих ідей, що відображають авторську позицію вчених. Вважаю за доцільне охарактеризувати сучасний стан правоутворення в Україні шляхом аналізу й узагальнення його переваг і недоліків. Такий аналіз та узагальнення здійснимо відповідно до складових сучасного стану утворення права в Україні, що поєднують у собі аспекти комунікативно-правової зумовленості утворення права та його інституційного виявлення. Такими складовими доцільно виокремити:

1) сучасний стан об'єктивної зумовленості утворення права в Україні, тобто реальний режим, становище, що характеризують відповідність утворення права об'єктивним економічним, соціально-політичним, моральним та іншим суспільним потребам у правовому впорядкуванні суспільних відносин. Сучасний стан об'єктивної зумовленості утворення права в Україні є ключовим аспектом характеристики стану розвитку утворення права в Україні, оскільки безпосередньо визначає рівень доцільності права, його витребуваність для суспільства, корисність його утворення. Об'єктивна зумовленість утворення права є умовою детермінації правоутворення, заснована на факторах правоутворення, тобто реальних умовах життєдіяльності суспільства, що визначають потребу в правовому впорядкуванні суспільних відносин, а отже, зумовлює доцільність, реальність, корисність і результативність права в цілому. Можна вказати на те, що стан об'єктивної зумовленості утворення права – це критерій універсальний, який у подальшому визначатиме стан юридико-технічної формалізації (закріплення) права та особливо – стан реалізованості права, де об'єктивна необхідність правоутворення становитиме зміст критерію в аспекті аналізу стану його реалізованості. Щодо цього справедливо зазначає В. Н. Кудрявцев, що об'єктивна зумовленість утворення права формується внаслідок взаємодії людей, а отже, має як природно-людський, так і

соціально-культурний характер [21, с. 630-631]. Отож і аналіз стану формалізації права та стану його реалізації залежатиме від об'єктивної зумовленості утворення права як умови його подальшої формалізації (закріплення) та реалізованості, критерію ефективності права в цілому. Об'єктивна зумовленість утворення права не є абсолютною, оскільки опосередковується суб'єктивним елементом, який забезпечує свідоме виявлення об'єктивної необхідності творення права, формування та обґрунтування моделі правового впорядкування суспільних відносин, надання їй відповідної форми вираження, подальше її втілення в життєдіяльність людей тощо. У площині поєднання об'єктивного і суб'єктивного на сучасному етапі розвитку утворення права можна вказати на реальний стан такого поєднання, що відображає об'єктивну необхідність утворення права та суб'єктивний характер забезпечення її встановлення, аналізу, вираження у змісті норм права та подальше поширення на суспільні відносини. Поєднання об'єктивного і суб'єктивного в утворенні права як центральну проблему сучасного стану розвитку утворення права закладено в основу розуміння практичної сфери утворення права та її наукового осмислення В. В. Лазаревим. Учений приходить до висновку, що сучасний стан розвитку утворення права можна охарактеризувати як такий, що поєднує в собі об'єктивний і суб'єктивний зміст. Водночас їх учений пов'язує із роллю людини в процесі утворення права, характером її участі в утворенні права, її участю в процесі поширення права на суспільні відносини та наданням йому загальнообов'язкового нормативного характеру. В результаті зміст утворення права вчений структурує на об'єктивний зміст, тобто той, що не залежить від суб'єктів та формується рівнем розвитку суспільства, та суб'єктивний, тобто той, що залежить від суб'єктів та формується шляхом прийняття правових актів, які в подальшому мають загальне поширення [22, с. 171-175];

2) сучасний стан юридико-технічної формалізації (закріплення) права в Україні, тобто наявний режим, становище, що характеризують відповідність утворення права юридико-технічним правилам, прийомам, способам і засобам надання праву формально визначеного, юридично закріпленого характеру. Цей елемент сучасного стану розвитку правоутворення в Україні відображає особливості форми виявлення права, надання йому документального вираження, застосування комплексу правил, прийомів, способів та засобів фіксації права, його доведення до відома суб'єктів права. Юридико-технічна формалізація права – це професійна діяльність суб'єктів, яка стосується застосування на практиці системи ділових звичаїв [23, с. 505]; правил і прийомів підготовки, розробки та оформлення нормативно-правових актів [24, с. 325], змістом якої є вираження в текстах правових актів певного правового змісту, систематизації правових актів – документів [25, с. 7]; з метою упорядкування правотворчості в цілому [26, с. 246]. Незважаючи на те, що абсолютна більшість поглядів сучасних учених на питання юридико-технічного оформлення актів правотворчості має критичний характер, наповнений широким спектром недоліків такого оформлення, водночас, здійснений аналіз актів правотворчості України підтверджує, що на сучасному етапі розвитку правоутворення правила, прийоми, способи та засоби юридико-технічної формалізації права є досить усталеними, здатними забезпечити належну фіксацію права, надання йому документальної форми. Також слід наголосити і на тому, що динаміка формалізації права в частині юридико-технічного оформлення правотворчих актів є позитивною, сучасні акти правотворчості значно досконаліші порівняно з попередніми, що приймалися в Україні в 90-х роках ХХ ст. Водночас сучасний стан юридико-технічної формалізації права має значну кількість недоліків, про які вчені неодноразово наголошували в наукових працях, вказане доводить і аналіз актів правотворчості. Стан юридико-технічної формалізації утворення права з точки зору застосування комунікативно-інституційного підходу можна розкрити, з одного боку, як реальне застосування кола правил, прийомів, способів та засобів надання формального вираження взаємовідносинам між людьми, які в силу визнання суспільством набувають загальноприйнятого характеру та яким надаються правові властивості. З іншого боку, стан юридико-технічної формалізації утворення права є реальною

відповідністю діяльності суб'єктів творення права та самих правотворчих актів правилам, прийомам, способам та засобам надання формального вираження праву;

3) сучасний стан соціалізації права в Україні, тобто існуючий режим, становище, що характеризують поширеність правових правил на поведінку суб'єктів права, настання можливих, бажаних або необхідних юридичних наслідків у життєдіяльності суспільства. Ця складова відображає реальний режим, становище, що характеризують поширеність правових правил на поведінку суб'єктів права, настання можливих, бажаних або необхідних юридичних наслідків у життєдіяльності суспільства. В одній зі своїх наукових праць зазначав про те, що правоутворення є таким, що відбулось, коли досягнуто його мети, для чого право зароджувалось, формулювалось та поширювалось на суспільні відносини. Цінність і соціальне призначення права насамперед виявляється в процесі реальної дії правових норм, тобто їх поширення на суспільні відносини. Право є справжнім регулятором суспільних відносин лише у разі його практичної поширеності на суспільні відносини, що дає змогу втілити волю правотворця у реальне життя суспільства, тим самим забезпечивши відповідний правовий ефект, що був закладений в основу прийняття самої норми права.

В юридичній літературі проблематика соціалізації права розкривається через процес його реалізації та поширеності на суспільство, тобто є особливим процесом, результатом (станом) втіленості правових норм і принципів у правомірній поведінці суб'єктів права, в їх практичній діяльності та у правовідносинах [27, с. 625]; у фактичній діяльності (поведінці) суб'єктів права [28, с. 409]; втіленості у поведінці людей тих вимог, які у загальній формі виражені в нормах права [29, с. 548]; стан трансформованості приписів права у правомірній діяльності учасників правовідносин [30, с. 506-507] тощо. Перелік подібних підходів можна було б продовжувати, проте, більшість із них відображають однотипний підхід до характеристики соціалізації права як явища, що відображає:

– по-перше, процес змін у взаємовідносинах між суб'єктами права під впливом формалізованого права (комунікативно-правовий аспект);

– по-друге, результат таких змін, що характеризує стан відповідності утвореного права об'єктивним потребам розвитку суспільства (інституційний аспект).

Сучасний стан соціалізації права в Україні з точки зору застосування комунікативно-інституційного методологічного підходу можна розкрити, з одного боку, як стан упорядкованості суспільних відносин, що відображає досягнення мети утворення права, а з іншого боку – як стан відповідності утвореного права об'єктивним потребам розвитку суспільства.

Список використаних джерел

1. Богмацера Э. В. Правообразовательный процесс и роль в нём судебной практики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Богмацера Эдуард Викторович. – М., 2007. – 206 с.
2. Теорія держави і права : навчальний посібник / Упоряд. Л. М. Шестопалова. – К. : Прецедент, 2006. – 224 с.
3. Онищук І. І. Проблеми вдосконалення нормативно-правового регулювання вимог до юридичної техніки / І. І. Онищук // Юридична Україна. – 2011. – № 6 (102). – С. 22–27.
4. Придворов Н. А. Правообразование и правообразующие факторы в праве : монография / Н. А. Придворов, В. В. Трофимов. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2012. – 399 с.
5. Олійник А. С. Організаційно-правові питання забезпечення законодавчої діяльності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 / Олійник Алла Сергіївна. – К., 1998. – 207 с.
6. Трохимчук М. Питання удосконалення техніки юридичного нормотворення / М. Трохимчук // Юридичний вісник України. – 2004. – № 1–2. – С. 7–11.
7. Шумаков А. И. Взаимобусловленность законотворческого и законодательного процесса в контексте современного российского правотворчества / А. И. Шумаков // Государственная власть и местное самоуправление. – 2006. – № 4. – С. 13–18.
8. Поленина С. В. Законотворчество в Российской Федерации : монография. – М. : Изд-во ИГиП РАН, 1996. – 145 с.
9. Теория государства и права : учебник / В. К. Бабаев, В. М. Баранов, Н. В. Витрук и др.; под ред. В. К. Бабаева. – М. : Юристъ, 2003. – 592 с.

10. Тихомиров Ю. А. Юридическое проектирование: критерии и ошибки / Ю. А. Тихомиров // Журнал российского права. – 2008. – № 2. – С. 3–9.
11. Соколов Н. Я. Правовая реформа глазами юристов / Н. Я. Соколов // Государство и право. – 2006. – № 6. – С. 8–14.
12. Арзамасов Ю. Г. Соблюдение требований законодательной техники как средство предотвращения правотворческих ошибок / Ю. Г. Арзамасов // Правотворческие ошибки: понятие, виды, практика и техника устранения в постсоветских государствах : матер. Международ. науч.-практ. кругл. ст. (г. Москва, 29–30 мая 2008 г.). – М., 2009. – С. 285–304.
13. Калинин А. Ю. Правообразование в России: понятийно-категориальный и структурно-функциональный состав (историко-теоретическое исследование) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Калинин Алексей Юрьевич. – СПб, 2010. – 533 с.
14. Дідич Т. О. Генеза правоутворення / Т. О. Дідич // Часопис Київського університету права. – 2010. – № 4. – С. 29–35.
15. Соколова А. А. Социологические аспекты стратегии законотворчества / А. А. Соколова // Юридическая техника. – 2015. – № 9. – С. 726–728.
16. Романов И. Б. Правотворческая политика как правовая категория современной юридической науки / И. Б. Романов // Экономика, социология и право. – 2014. – № 1. – С. 177–180.
17. Алексеев П. В. Философия : учебник / П. В. Алексеев, А. В. Панин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2003. – 608 с.
18. Малько А. В. Правовая политика как способ организации правовой жизни / А. В. Малько // Российская правовая политика : курс лекций; под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – С. 136–159.
19. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Укл. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
20. Тацій В. Я. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головний конституційний обов'язок демократичної, правової, соціальної держави / В. Я. Тацій // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 4. – С. 15–19.
21. Кудрявцев В. Н. Современная социология права : учебник / В. Н. Кудрявцев, В. П. Казимирчук. – М. : Юристъ, 1995. – 297 с.
22. Общая теория государства и права / под. ред. В. В. Лазарева. – 3-е изд. перераб. и доп. – М. : Юрист, 2002. – 213 с.
23. Венгеров А. Б. Теория государства и права : учебник для юридических вузов / А. Б. Венгеров. – 3-е изд. – М. : Юриспруденция, 2000. – 528 с.
24. Мухаев Р. Т. Теория государства и права : учебник для вузов. – М. : Изд-во «ПРИОР», 2001. – 464 с.
25. Биля І. О. Теоретичні основи використання нормотворчої техніки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01 / І. О. Биля. – Х., 2004. – 20 с.
26. Косович В. М. Техніко-технологічні засоби приведення нормативно-правових актів України відповідно до стандартів міжнародного права / В. М. Косович // Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини. – 2012. – Вип. 30. – С. 245–253.
27. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учебник / О. Ф. Скакун. – Х. : Эспада, 2007. – 839 с.
28. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : підручник / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин. – К. : Кондор, 2005. – 277 с.
29. Головистикова А. Н. Проблемы теории государства и права : учебник / А. Н. Головистикова, Ю. А. Дмитриев. – М. : Изд-во Эксмо, 2005. – 832 с.
30. Червонюк В. И. Теория государства и права : учебник / В. И. Червонюк. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 704 с.

УДК 340.11

ОСНОВИ НАУКИ ЯК БАЗОВИЙ РІВЕНЬ АНАЛІЗУ МЕТОДОЛОГІЇ ЮРИДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дубов Г.О., кандидат юридичних наук, асистент кафедри теорії права та держави Київського національного університету імені Тараса Шевченка

**Dubov G.O. FOUNDATIONS OF SCIENCE AS THE BASIC LEVEL OF
ANALYSIS THE LEGAL SCIENCE METHODOLOGY**